

تبصره - دولت باید در امتیاز نامه صریحاً تعیین نماید که عایدات خالص از منافع اضافی عبارت از چه و ترتیب تشخیص آن در محاسبه از چه فرار است
رئیس - آقای شیخ الاسلام (اجازه)

شیخ الاسلام اصفهانی - البته عقاید در غیر امور مذهبی آزاد است. بنده با این قانون طوری مخالف هستم که هر وقت و در هر جا متذکر این ماده میشوم متأسف و متأثر میشوم. این يك معدن بسیار مهم در ایران هست گر چه خیلی معدن در ایران هست و شاید کمتر معدنی در دنیا باشد که در ایران نباشد ولی معدن بسیار مهمی که بشود در سایه او يك اصلاحاتی نسبت بمملکت کرد این معدن نفت شمال است حالا اگر ما بیایم بدون اینکه يك سهم کافی از برای دولت در نظر بگیریم و بدون اینکه دولت را شریک در این معامله قرار بدهیم و بدون اینکه زمینه مثل راه آهن و چیزهای دیگر برای این معامله فراهم کنیم این معدن نفت شمال ایران را بدهیم فرعا بدهیم و آن وقت از منافع خالص صد هشتاد کميانی ببرد و صد بیست بمالك این معدن بدهد این يك چیز عجیبی خواهد بود. باج سبیل چیز معروفی است ولی باج سبیل با این بزرگی گمان نمیکنم از اول دنیا تا امروز کسی دیده باشد.

در شور اول عرض کردم در زمان استبداد و در عهد سلطان مغفور با آن ترتیباتی که همه میدانیم و اصل و مأخذش را بنده نمیدانم چیست با همه تفصیل در صد بیست معامله کرده اند صد شانزده بدولت ایران بدهند و صد سه بخوانین محلی و صد يك هم برای سایر مخارجی که کرده اند حالا در ایام مشروطه و در زمان مجلس ما میخواهیم باز همان معامله را تکرار کنیم آقایان میگویند يك فرقهائی است بین این معدن و آن معدن از بابت راه و غیره این فرقه را فرض میکنیم صد يك و صد سه باشد در آن صورت باز هم فرقی نکرده است و بنده چون خیلی اجازه خواسته اند وقت مجلس را تضییع نمیکنم فقط اظهار تأسف و تألم و تأثر میکنم از اینکه يك همچو مطالبی در دوره چهارم از این مجلس میگذرد.

رئیس - آقای آقاسید یعقوب (اجازه)
آقاسید یعقوب - بنده گمان میکنم جواب آقای شیخ الاسلام مکرر در مکرر در این مجلس داده شد و مکرر صحبت شده در مواد جرئی نباید از کلیات صحبت شود ایشان يك شرح مفصلی راجع به کلیات اظهار کردند حالا يك ترتیبی شده است که هم بنده و هم آقای شیخ الاسلام خارج از موضوع صحبت میکنیم اما ما باید در تحت يك قوانینی صحبت کنیم

بلی بنده خیلی مایل هستم که تمام اموالیکه آمریکائیها دارند مال ما باشد ولی بمانمی دهند اگر میدادند بنده میل داشتم تمام ثروت آمریکائیها و دنیا مال ایران باشد ولی ملاحظه بفرمائید در قانون مقدس اسلام هم برای معادن حقوقی معین کرده اند ما هم حقوق دولت را مطابق قانون اسلام معین کردیم. . . . (همه به بین نمایندگان)

آقاسید یعقوب - اجازه بدهید حرفم را بزنم.
بنده مطالب را از روی تحقیق عرض میکنم آقای حاج میرزا مرتضی هم قدری تأمل بفرمائید تا عرایض بنده تمام بشود اول این صدی بیست که ما معین کرده ایم مطابق قانون اسلام است.
ثانیاً این معدن را که ما الان میدهیم سالهای سال است همینطور مانده حضرتعالی میل دارید که ما هر چه معدن داریم بماند ولی بنده این عقیده را ندارم و عرض میکنم باید مملکت رو بسعادت و ترقی برود و معادنش کشف شود راه آهن پیدا کند معارفش تکمیل شود همانطور که آباء و اجداد ما این معادن را برای ما گذاشته اند ما هم باید در راه سعادت مملکت آن هارا صرف کنیم.

ثالثاً - شما میفرمائید صدی بیست کميانی بردارد و صد هشتاد باز بنده عرض میکنم مگر مشروطه با حق داده است که کلاه مردم را برداریم؟ میفرمائید چون در دوره استبداد صدی شانزده داده اند حالا ما باید صدی هشتاد بگیریم خیر اینطور نیست در همان زمان هم که صدی شانزده داده اند البته ملاحظاتی زیادی کرده اند و همچون بنده است که بکنفر بلخواه بدهد البته ملاحظه منافع مملکت را هم کرده اند منافع مملکت را در نظر گرفتیم
رابعاً شما ملاحظه بفرمائید بسیار قوانین دیگر و امتیاز نامهائی که در تمام دنیا داده شده از قبیل چك اسلاواک . مقدونیه . در امتیاز چك اسلاواک با آنکه اسباب و لوازم حمل و نقل هم تهیه شده و فراهم است حقوقیکه در او منظور کرده اند با این قانون بسنجید می بینید که به حقوق ما تعدی نشده است در خاتمه هم عرض میکنم اگر این قانون در این دوره از مجلس بگذرد از مفاخر دوره چهارم است .

بنده نماینده ملت ایران هستم و از جانب ملت ایران باید صحبت کنم و مطابق آمال ملت ایران حرف بزنم این دوسیه ملت ایران است که وقتی که صحبت امتیاز فقط شد از تمام نقاط ایران صدا بلند شد که اولین افتخار مجلس چهارم گذراندن امتیاز فقط است و اول قدمی است که مجلس برای سعادت مملکت ایران برداشته بنده نماینده ملت ایران هستم و از جانب ملت ایران این حرف را میزنم و امیدوارم

موفق شویم و این قانون را بگذرانیم (بعضی گفتند مذاکرات کافی است)
رئیس - آقایانیکه مذاکرات را کافی میدانند قیام فرمائید
(جمع کثیری قیام نمودند)
رئیس - اکثریت است
(پیشنهاد آقای اقبال السلطان بشرح ذیل قرائت شد)
پیشنهاد میکنم:

حقوق دولت از معادن نفت شمال صدی دوازده از مواد مستخرج به بدون وضع مخارج باشد.
رئیس - آقای اقبال السلطان (اجازه)

اقبال السلطان - آقایان در نظر دارند در موقعیکه قانون مذاکره با استاندار می گذشت ماخذ حقوق دولت صدی ده از عایدات فقط شمال بود بدون وضع مخارج در جلسه خصوصی اظهار شد که کمیسیون اظهار کرده صدی ده مساوی با صدی سی و دو بهماز وضع مخارج است و آقای معبر در همین مجلس اظهار کردند که مخارج تصفیه راهم کاملاً کميانی قبول میکنند حالا اظهارات شان را بنده نمیدانم از روی چه ماخذ بود ولی در هر صورت آن ماخذ ابتدائی حقوق صدی ده بود از مواد مستخرج از معادن بدون وضع مخارج بعد از آنکه مجلس اجازه داد و با کميانی سینگر داخل مذاکره بشود يك مرتبه ماخذ را تغییر دادند صدی ده قبل از وضع مخارج را مبدل کردند صدی شانزده بهماز وضع مخارج و حال آنکه ما میدانیم که تشخیص بدهیم که این صدی ده که پیشنهاد شده بحال ما نافع بود یا این صدی شانزده که سینگر پیشنهاد کرده و بکمیسیون آمده است يك اصلی را اتخاذ کرده و صد چهار را اضافه کرده است بعد صدی بیست شده است و بنده نمیدانم نظریه کمیسیون چه بوده است که صدی بیست را بیشتر از صدی ده پیشنهادی استاندارد دانسته است بنده عقیده دارم همانطوریکه صدی ده در سابق پیشنهاد شده بود صدی ده اضافه نمایند و صد دوازده بشود که آنچه از این معدن بیرون میآید صد دوازده اش را مأمورین دولت تحویل بگیرند و بمصرف برسانند.

رئیس - آقایانیکه این پیشنهاد را قابل توجه میدانند قیام فرمائید.
(عده قلبی قیام نمودند)
رئیس - قابل توجه نشد. رأی میگیریم بماده شانزدهم آقایانیکه ماده شانزدهم را تصویب میکنند قیام فرمائید.
(اکثر نمایندگان قیام نمودند)
رئیس - تصویب شد ماده هفدهم
نصرت الدوله - خوب است تنفس داده شود
رئیس - تقاضای تنفس مینمائید (جمعی گفتند بلی)

(سه ربع قبل از ظهر جلسه برای تنفس تعطیل و دیگر تشکیل نگردید)
رئیس مجلس - مؤتمن الملك

جلسه ۲۸۱
صورت مشروح مجلس
یوم شنبه دو از دهم جوزا
۱۳۰۲ مطابق شانزدهم شوال ۱۳۴۱
مجلس یکساعت و نیم قبل از ظهر بریاست آقای مدرس نایب رئیس تشکیل گردید (صورت جلسه یوم پنجشنبه دهم جوزا را آقای امیر ناصر قرائت نمودند)
نایب رئیس - نسبت بصورت جلسه مخالفی نیست؟
آقای دانش (اجازه)

آقای میرزا محمد خان دانش - بنده قبلاً از کمیسیون اجازه خواسته بودم با این حال بنده را غایب بدون اجازه نوشته اند .
نایب رئیس - آقای کازرونی در صورت جلسه فرمایشی دارید؟
آقای میرزا علی کازرونی - خبری بعد از تصویب صورت جلسه عرضی دارم
نایب رئیس - آقای داور چطور
میرزا علی کبیر خان داور - بنده هم بعد از تصویب صورت جلسه عرضی دارم .

نایب رئیس - پس در صورت جلسه مخالفی نیست؟ صورت جلسه تصویب شده.
آقای داور (اجازه)
داور - در جلسه نهم جوزا يك نفر از آقایان نمایندگان از طرف اکثریت فعلی مجلس اظهار داشت که دولت اکثریت ندارد و بموجب اصل شصت و هفت قانون اساسی منعزل است .
(در این موقع جمعی از نمایندگان از مجلس خارج شدند)

داور - این حرکت دلیل است بر آن که اکثریت ندارند و باین جهت از مجلس خارج شدند و از این راه میخواهند عقاید خودشان را بر اکثریت تحمیل کنند.
سایمان هیرزا - اگر سابقه بدی در مجلس نگذارید و قانون اساسی را خراب نکنید از مجلس خارج نمیشوند.
داور - بنده عرایض خود را عرض میکنم:
اصل شصت و هفتم قانون اساسی مینویسد:
در صورتیکه مجلس شورای ملی یا مجلس سنا با اکثریت نامه عدم رضایت خود را از هیئت وزراء یا وزیری اظهار نمایند آن هیئت یا وزیر از مقام وزارت منعزل میشود.
بموجب اصول حقوقی همینقدر که قبلاً و معین نشد از فلان راه باید اقدام کرد

باید بموجب صریح همین ماده عمل شود و در این ماده هیچوجه قید نشده است که حتماً باید از راه استیضاح دولت منزل شود اگر اکثریت مجلس اظهار عدم اعتماد نسبت به دولت کرد از هر راه و هر طریق باشد قانوناً صحیح و دولت منزل است

اگر آقایان در این مسئله تردید داشتند میبایستند و دلایل خودشان را اظهار میداشتند ولی میدانند که اگر بنشینند و دلایل خودشان را اظهار دارند افکار عامه هم متوجه آن شده و معلوم میشود که اقلیت امروزه بسفسطه میخواهد عمل کند و برخلاف قانون اساسی حکومت غصب نماید.

تصور میکنم همه آقایان هم تصدیق کنند که هر وقت اصولی در یک مملکت طرف توجه نشد و هر وقت مردم پیش خودشان فرض نکردند که باید قواعدی را قبول کرد و در تحت آن قواعد زندگی نمود آن مملکت متزلزل است. حکومت ملی یا مشروطه اصل و اساس محکمی قرار داده است که اگر بآن اصل و اساس لطمه وارد آید اساس حکومت ملی متزلزل خواهد شد.

و آن اصل این است که حکومت با اکثریت است.

با وجود اینکه در جلسه قبل این مسئله اظهار شد و باینکه بخوبی معلوم است امروز اکثریت برخلاف دولت است و در صورتیکه در کابینه قبل همینکه اکثریت رأی عدم اعتماد نسبت بکابینه داد هیئت دولت از کار افتاد امروز آقایان برخلاف از مجلس خارج شدند و اینکه میگوئید ما میخواهیم قانون اساسی را پایمال نکنیم این هم یک نوع سفسطه است از برای عوام فریبی والا اگر حقیقتاً حرفی داشتند ممکن بود بدولت اظهار دارند و دولت هم در مجلس حاضر شده و مجدداً تقاضای تجدید رأی اعتماد میکرد.

در جلسه نهم جوزا آقایان گفته شد که آیا قبول دارید حکومت با اکثریت است یا نه؟

اگر این مسئله بدیهی و معزز را قبول دارید در صورتیکه اکثریت مجلس نسبت بدولت اظهار عدم اعتماد کرده است بموجب اصل شصت و هفتم قانون اساسی دولت منزل است بنابراین باید بمقامات عالی تری اطلاع داد که این دولت غاصب است و هر ساعت و هر روز بماند و هر امضائی بکند برخلاف قانون است

(جمعی از نمایندگان)

(صحیح است)

حائری زاده - عده پنجاه و یک نفر است و برای مذاکرات کافی نیست.

نایب رئیس - مخصوصاً من سؤال کردم که عده برای مذاکرات کافی است یا نه گفتند پنجاه و یک نفر است و کافی است و حالا بعضی میگویند عده برای مذاکرات

کافی نیست این مسئله باید حل شود.

نجات - عده کافی برای مذاکرات ۵۷ نفر است.

ارباب کیخسرو - اجازه میفرمائید **نایب رئیس** - بفرمائید

ارباب کیخسرو - بطوریکه از طرف هیئت رئیسه روی موضوعاتی که در این جا نصب شده نوشته شده است عده حاضر در مرکز هشتاد و پنج نفر عده کافی برای رأی شصت و چهار نفر عده کافی برای مذاکرات ۵۷ نفر میباشد محل تردید نیست

نایب رئیس - آقایان که تشریف نمیآورند

(آقای نایب رئیس حرکت نموده)

مجلس سه ربع قبل از ظهر ختم شد)

رئیس مجلس - مؤتمن الملک

جلسه ۲۸۲

صورت مشروع مجلس

یوم شنبه ۱۹ جوزا ۱۳۰۲

مطابق ۴۳ شوال

سنه ۱۳۱۴

(مجلس نیم ساعت بعد از ظهر بریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید)

(صورت مجلس شنبه دوازدهم برج جوزا را آقای امیر ناصر قرائت نمودند)

رئیس - در صورت جلسه کسی ایرادی ندارد؟ آقای حاج نصیر السلطنه

(اجازه)

حاج نصیر السلطنه - بنده میخواستم عرض کنم که غیبت جلسه گذشته بنده بواسطه عارضه کسالتی بوده و اطلاع هم داده بودم

رئیس - آقای سید حسن کاشانی

(اجازه)

آقا میرزا سید حسن - روز گذشته را بنده هم تبادستم و به مقام محترم ریاست هم اطلاع داده بودم.

رئیس - تعیین تکلیف با کسیون عرایض است: از واقعه فجیعیه تربت حیدریه خاطر آقایان مستحضر است همه میدانند که در چندی قبل در شبی که عده کثیری از اشخاص زحمت کش برای چند ساعت استراحت و تجدید قواء برای مبارزه با طبیعت در رؤیائی آرمیده بودند ناگاه رعشه در عوامل طبیعت بوجود آمده خاک و خشت هائیکه پناه گاه آنها بوده فروریخته جمعی زیر خاک رفتند و جمعی هراسان و سراسیمه به صحرای فراری شدند اگر عرض کنم که حادثه اسباب تألم است در واقع کم گفته ام

(نمایندگان - صحیح است)

برای اینکه اگر بخاطر بیابوریم حال اطفال یتیمی که در صحرای متواری شده اند و اگر تصور کنیم حالت زنان بی معین را که زانوی غصه را به آغوش گرفته و به خیال یک آتیه تاریکی در حالت ضجه و ناله هستند

و اگر متوجه شویم بحال اشخاص بی خانمان و بلا دیده و متواری حقیقه قلوب ما مجروح میشود.

(نمایندگان - صحیح است)

و اگر اجازه بدهند به عبارت عامیانه بگویم دل ما کباب میشود.

(نمایندگان - صحیح است)

نسبت باشخاصیکه رفتند و با مرگ هم آغوش شدند متأسفانه هیچ کاری از دست ما بر نمی آید به غیر از اینکه از اینجا یک سلام برادرانه بارواح آنان فرستاده و از درگاه خداوند متعال مسئلت نمائیم که آنها را در جوار رحمت و عطوفت خود قرار دهد ولی نسبت به بازماندگان آنها در ضمن یک پیام تسلیت آمیز و اظهار همدردی میتوانیم بگوئیم که اگر یک حرکت در زمینه طبیعت اولیاء و رفقای شما را به عالم مرگ سوق داد یک حرکت دیگری که ناشی از قلوب ماها است میتواند مرهمی به جراحات شما گذارده و در اصلاح امور شما موافقت نماید.

(نمایندگان - صحیح است)

ومن قطع دارم که علاوه بر مساعدت های افرادی هر گاه برای ترمیم امور ستمدیدگان تربت حیدریه دولت تقاضای همراهی از مجلس بفرمائید با کمال میل استقبال خواهد شد.

(نمایندگان - صحیح است)

مطلب دیگری که باید به عرض آقایان برسد این است که صورت تفصیلی مستمریات که بنا بود به موجب قانون بودجه بمجلس بیاید و بعد اجازه پرداخت آن داده شود به مجلس آمده و همین طور بودجه تفصیلی وزارت عدلیه و وزارت فواید عامه و وزارت امور خارجه به مجلس رسیده است آقای

ملک الشعراء

(اجازه)

ملک الشعراء - بنده هم راجع به واقعه تربت حیدریه میخواستم عرایض عرض کنم و ضمناً اظهار تشکر را از بذل مرحمت اعلیحضرت همایونی راجع باقدام و بذل مساعدتی که راجع باهالی آنجا در انعقاد جلسه که بایستی فردا در دربار منعقد شود بنمایم و آقای رئیس عرایض بنده را بوجه ا کمل بیان فرمودند این است که بنده دیگر عرضی ندارم

رئیس - آقای مدرس

(اجازه)

مدرس - ایامی است که وضعیات خیلی ناگوار است از جهت اختلافی که نسبت بدولت شده جمعی از آقایان و کلاء عقیدشان بر این بود که نظر باصلی از اصول قانون اساسی و اظهاراتی که در مجلس شد دولت منزل است آقایان دیگر در این مسئله تردید کردند و از مذاکراتی که در خارج مجلس نسبت باین اصل شدید رویه قاطعی اتخاذ نکردید و مقتضی هم دیده

نشد که بر این اصل ترتیب اثر داده نشود ولی موافقین تقاضا کردند از رئیس الوزراء استیضاح شود بنده و آقایان دیگر میل نداشتیم و عقیده مان بر این بود که بر طبق آن اصل با اظهاراتی که در مجلس شد داده شود و استیضاح را چندان مقتضی نمی دانستم بالاخره عدم موافقت موافقین دولت ما را مجبور کرد به اینکه داخل باستیضاح بشویم در حقیقت باینکه میل نداشتیم تا اگر بر شدم که شخص بنده در این مجلس ورقه استیضاح را تقدیم مقام ریاست بنمایم تا مطابق مقررات ترتیبات معمولی و نظامنامه مجلس رفتار شود

رئیس - آقای سلیمان میرزا

(اجازه)

سلیمان میرزا - اولاً بنده میخواستم عرض کنم که بودجه نظمی هم بکسیون رسیده و دیگر اینکه خواستم جواب فرمایش آقای مدرس را راجع به استیضاح عرض کنم که باید سوابقی که در مجلس بوده کاملاً آن سوابق را محترم شمرده و عملیات ما باید مطابق بانظامنامه داخلی و قانون اساسی باشد و اینکه آقایان مخالفین متکی باصل شصت و هفتم قانون اساسی شده و اظهار مینمایند دولت منزل است خواستم عرض کنم این ماده قابل تفسیر است و اینکه آقای مدرس فرمودند عده را عقیده بر این است که دولت هم این را تصدیق نمیکند گرچه مجلس برای این مسئله یک راه حلی هنوز پیدا نکرده که بتوان گفت آن راه حل تصور میکنم بلکه یقین دارم که راه حل این مسئله برای مخالفین دولت باز است و آن راه استیضاح است زیرا باید عامه مردم بدانند که تقصیر دولتی که میخواهد سقوط کند چیست نه اینکه بمیل و ازاده شخصی یک دولتی منزل شود مثلاً من امروز خیال دارم بدولت رأی اعتماد بدهم اینک نمیشود البته مجلس علنی و رسمیت دارد مجلس علنی برای این است که عامه مردم بدانند خطمشی سیاسی دولت چه بوده و چه عملیاتی را مرتکب شده که مخالف باقوانین و مصالح عمومی است و پس از آنکه مخالفین دلایل مخالفت خود را بیان نمودند آن وقت مردم قضاوت کنند زیرا حق قضاوت با افکار عامه است البته هیچوجه تردید نیست که هر گاه ماده شصت و هفت بیک ترتیبی تفسیر شود خواه بر له موافقین خواه بر له موافقین صحیح است ولیکن باید این ماده در موقعی تفسیر شود بیک اشخاص عصبانی آنرا تفسیر نکنند آقای مدرس و رفقایشان میفرمایند مطابق این ماده دولت منزل است بنده و باید مطابق ماده چهل و چهار نظامنامه داخلی استیضاح شده ورقه آبی بدهند تا دولت مستعفی شود اینک میگوید منزل است دیگری میگوید منزل نیست باین حرفها ترتیب اثر داده نمی